UiO : Universitetet i Oslo **Notat**

Fra **Arbeidsgruppen for sensorveiledninger**
Til **Prorektor Gro Bjørnerud Mo**

Møtedato:	12. januar 2018
Notatdato:	3. januar 2018

Utkast til arbeidsgrupperapport: Sensorveiledninger ved UiO

Bakgrunn

Arbeidsgruppen for sensorveiledninger er oppnevnt av prorektor Gro Bjørnerud Mo og er del av rektoratets satsing på utdanning ved UiO. Arbeidet har sitt utspring både i universitetets interne kvalitetsarbeid og i det kommende påbudet i universitets- og høyskoleloven (uh-loven) om sensorveiledninger for alle eksamener.

Kvalitetsmeldingen[i] slår fast at regjeringen vil stille krav om sensorveiledning til alle eksamener. Sensorveiledninger ses på som et virkemiddel for å ivareta studentenes rettssikkerhet, og det legges til grunn at de vil bidra til bedre kvalitetssikring av det fastsatte læringsutbyttet og til å redusere ulikhet i sensur mellom sensorer. Det forventes også større samsvar mellom førstegangssensur og klagesensur. Regjeringens initiativ oppsummeres slik:

«[D]et er viktig at det finnes sensorveiledninger for hver enkelt eksamen. Sensorveiledningene skal utfylle studieplanen og være til hjelp i sensors vurderingsarbeid. De sikrer at ulike sensorer legger de samme retningslinjene til grunn for vurderingen, og at vurderingen gjøres opp mot det fastsatte læringsutbyttet for emnet og studieprogrammet. Regjeringen vil derfor stille krav om at det innen ett år utarbeides sensorveiledning til alle eksamener.» (side 58-59)

Kunnskapsdepartementet følger opp dette i høringen om endring av uh-loven høsten 2017[ii]:

«Gode ordninger for sensur er nødvendig for en uhildet og rettferdig karaktersetting og dermed for studentenes rettssikkerhet. Sensuren må organiseres på en måte som bidrar til å sikre utdannings-kvaliteten og som inngir tillit både hos studentene og mottakerne av kandidatene. Det er også viktig med åpenhet og innsyn rundt sensurordningen.»

Høy tillit til sensurprosessen er vesentlig for kvaliteten i UiOs utdanninger og kandidatenes kompetanse. Sensorveiledninger på alle eksamener kan bidra til å forbedre UiOs vurderingssystem og dermed utvikle kvaliteten i UiOs studieprogram og emner.

Mandat og sammensetning

Arbeidsgruppen har fått følgende mandat:

1. Lage veileder/retningslinjer for utforming av sensorveiledninger ved UiO.
2. Vurdere mulighetene for mer systematiske/generelle ordninger for automatisk begrunnelse.
3. Se på løsninger både for digital slutteksamen og innleveringer underveis i semesteret.

Arbeidet skal lede fram mot sak til universitetsstyret 6. februar 2018 om prinsippvedtak og videre tidsplan. Utdanningskomiteen og dekangruppen holdes orientert om arbeidet.

Arbeidsgruppen starter arbeidet med å skissere et rammeverk for sensorveiledninger ved UiO. Målsetningen for denne fasen har vært å klargjøre premissene for og gi retning til arbeidet med sensorveiledninger og beskrive prosedyrer i overordnet forstand. Faglige vurderinger må gjøres på fakultets- og instituttnivå.

Arbeidsgruppen vil i neste fase drøfte mulighetene for vurdering underveis i studiene og videreutvikling av digital eksamen, samt mulige ordninger for automatisk begrunnelse, jf. punkt 2

og 3 i mandatet. Dette arbeidet må gjøres i vårsemesteret 2018 og legges derfor ikke fram for universitetsstyret i februar.

Arbeidsgruppens sammensetning har vært slik:

- Sten Ludvigsen, dekan ved UV (leder)
- Jan Frich, prosjektleder ved MED/HELSAM (deltok fram til november 2017)
- Jarle Breivik, professor ved MED/IMB (deltar fra desember 2017)
- Anne-Lise Lande, seksjonsleder system/eksamen i AF
- Ragnhild Runde, utdanningsleder ved MN/IFI
- Randi Saunes, seksjonsleder studier ved JUS
- Tora Skodvin, undervisningsleder ved SV/ISV
- Susann Andora Biseth-Michelsen, Studentparlamentet
- Henrik Paulsen Mandelid, Studentparlamentet

Avdeling for fagstøtte ved Jonny Roar Sundnes har vært sekretær for arbeidsgruppen.

Prosess
Arbeidsgruppen har så langt hatt tre møter i hhv. november, desember og januar 2017-2018. Det første møtet ble brukt til å introdusere temaet og bringe fram problemstillinger som det er behov for å drøfte nærmere. Det andre møtet var et halvdags arbeidsmøte hvor arbeidsgruppen diskuterte sentrale problemstillinger om sensorveiledninger. I det tredje møtet ble forslagene som gjelder sensorveiledninger klargjort for overlevering til universitetsledelsen (dette dokumentet).

Arbeidsgruppen har gjennomført en kartlegging ved alle fakultetene som viser at sensor-veiledninger allerede er godt innarbeidet ved svært mange eksamener på UiO, men at de ikke blir systematisk brukt ved fakulteter og institutter.

Formålet med sensorveiledninger
Sensorveiledninger vil ha flere formål:

- Skape sammenheng mellom program/emne, eksamensoppgaver og sensur.
- Kvalitetssikre sensuren mellom sensorer samt mellom ordinær sensur og klagesensur.
- Gi informasjon til kandidatene om sensuren og vurderingskriteriene.

Sensorveiledningene skal blant annet bidra til økt sammenheng og samsvar (*alignment*) mellom læringsutbyttet, eksamensoppgavene og vurderingskriteriene i et emne. Læringsutbyttet må styre hvilken vurderingsform som brukes og hvilke kriterier studentenes prestasjoner vurderes på grunnlag av, og sensorveiledningen må angi hvordan elementene i læringsutbyttet vektlegges.

UiOs veiledning for bruk av kvalifikasjonsrammeverket skal gjøre arbeidet med rammeverket enklere og mer enhetlig på tvers av UiO, og veiledningen drøfter blant annet hvordan man formulerer den kompetansen studentene skal tilegne seg (kunnskap, ferdigheter, generell kompetanse) og hvilket nivå den skal være på (bachelor, master, ph.d.).[iii] Problemstillingene er sentrale også når det skal formuleres vurderingskriterier, og veiledningen vil derfor være et godt hjelpemiddel også i arbeidet med sensorveiledninger.

En av de fremste hensiktene med rammeverket er å bidra til tydeligere formidling av hva studentene skal lære, men beskrivelsene av forventet læringsutbytte må tillempes de fagene der det skal benyttes. I formuleringer av studiers læringsmål, må en ta hensyn til fagets epistemologi og faglig gyldige måter å uttrykke seg på. Samtidig er det viktig å formulere seg slik at også studenter som ennå ikke behersker fagspråket, kan finne målformuleringene meningsfulle.[iv] Utformingen av sensorveiledninger vil derfor på tilsvarende måte avhenge av fagenes egenart.

For å redusere risikoen for og opplevelsen av vilkårlighet mellom sensorer og kommisjoner, må sammenhengen mellom læringsutbytte, eksamensoppgaver og vurderingskriterier være klar og omforent mellom sensorene som vurderer studentenes eksamensbesvarelser. Arbeidsgruppen går

UTKAST

imidlertid ikke nærmere inn på hvilke prosesser som bør ligge til grunn for utformingen av sensorveiledninger, dette må fagmiljøene utforme løsninger for og ta beslutninger om.

Sensorveiledningene har sensorkollegiet som primærmålgruppe og må først og fremst utformes slik at de svarer på sensorenes behov for å ivareta prinsippet om lik vurdering av alle besvarelsene. Sensorveiledningene vil også tjene som informasjonsdokument for studentene om den gjennomførte sensuren. Når sensorveiledninger utformes slik at de kan leses av dem som har avlagt eksamen, kan det ha en pedagogisk gevinst og gjøre det videre arbeidet med begrunnelser og klager lettere. Dersom en student kan lese sensorveiledningen og sammenligne den med sin egen besvarelse, kan det både gi studentene en større faglig trygghet for at sensuren er gjennomført riktig og redusere antallet begrunnelser og klager.

Sensorveiledninger for ulike eksamenstyper

Arbeidsgruppen legger til grunn at det skal finnes sensorveiledninger på alle typer eksamener, både skriftlige, muntlige, praktiske og kliniske. Hvordan sensorveiledningene utarbeides og tidspunktet for når de foreligger kan imidlertid variere mye:

- Sensorveiledninger kan være generelle, generiske beskrivelser uavhengig av bestemte eksamener og semestre, eller de kan være en fagspesifikk beskrivelse som er tilpasset én enkelt eksamen.
- Sensorveiledninger kan ta utgangspunkt i emnebeskrivelsen og være et ledd i forberedelsen av eksamensoppgavene, eller de kan være en etterrasjonalisering som først utarbeides etter at oppgavene er klare.

Noen sentrale forskjeller ved utformingen av sensorveiledninger kan skisseres slik:

Generiske sensorveiledninger	*Kombinasjon av generiske og spesifikke sensorveiledninger*	*Spesifikke sensorveiledninger*
For eksempel masteroppgaver, større semesteroppgaver mm.	For eksempel tekstoppgaver, langsvaroppgaver mm.	For eksempel eksamener med konkrete svaralternativ.
Utarbeides i forkant, tar utgangspunkt i emne-beskrivelsen.	Utarbeides i forkant eller etter-kant avhengig av eksamens-form og -oppgaver.	Utarbeides i etterkant, tar utgangspunkt i eksamens-oppgavene.
Generelle retningslinjer for vurdering av besvarelsene.	Kan inneholde både generelle retningslinjer for vurdering av besvarelsene og konkrete momenter på enkeltoppgaver.	Fasit/rettenøkkel med angivelser av riktige svar.
Stabile over tid, gjenbrukes i flere semestre.	Vesentlige elementer er stabile over tid, men tilpasses den enkelte eksamen.	Utarbeides for hver eksamen og tilpasses oppgavene.
Kan være tilgjengelige for kandidatene før eksamen.	Offentliggjøres normalt for kandidatene etter eksamen.	Offentliggjøres for kandidatene først etter eksamen.

Tabellen skal ikke begrense mulighetene for utforming av sensorveiledninger, men snarere gi en illustrasjon av hvilke problemstillinger fagmiljøene bør drøfte og ta stilling til. Sensorveiledninger bør være så korte og konsise som mulig; dess enklere og tydeligere de er, dess større er også muligheten for at de den ønskede effekten.

Muntlige og praktiske eksamener kan ha krav til sensorveiledninger som skiller dem fra skriftlige eksamener. I disse tilfellene vil en sensorveiledning like gjerne fungere som en «sjekkliste» som eksaminator/sensor bruker underveis i eksamenen, i tillegg til at den gjør rede for vurderings-

kriteriene. Dersom den muntlige eksamenen er justerende, kan det være naturlig å ha en felles sensorveiledning for det skriftlige arbeidet og den muntlige eksamenen.

Sensorveiledninger kan også gjerne inneholde føringer og kriterier som gjelder formalkrav og andre forhold som er relevante for den enkelte eksamen. Dersom det ved en semesteroppgave er angitt omfang, hvordan skal sensorene forholde seg til besvarelser som bryter med dette? Dersom kandidater ved muntlig eksamen framstår tydelig stresset eller går tom for tid, hvordan skal dette håndteres? Her vil fagmiljøets erfaring med den aktuelle eksamensformen være avgjørende for hva som skal tillegges vekt.

Offentliggjøring av sensorveiledninger
Det oppstår jevnlig diskusjon om offentliggjøring av sensorveiledninger. For kandidatene selv gir uh-loven svaret: sensorveiledninger skal gjøres tilgjengelig for kandidatene etter at eksamen er gjennomført. Dersom sensorveiledningens innretning tilsier at dette er mulig, kan offentliggjøring også gjøres tidligere. I den grad dette ikke medfører at enhver kan gjøre seg kjent med sensorveiledningen, må eventuelle øvrige krav om å få se den håndteres som innsynsbegjæringer.

Hovedregelen for innsyn i offentlig sektor tilsier at dokumenter er offentlige så sant det ikke finnes en hjemmel og en begrunnelse for å unnta dem fra offentlighet. Det er umiddelbart vanskelig å se at lovens unntaksbestemmelser kan være aktuelle for sensorveiledninger, men et eventuelt ønske om unntak fra innsyn må begrunnes og vurderes konkret.

Et allerede etablert unntak stammer fra diskusjonen mellom de medisinske fakultetene og Kunnskapsdepartementet om stasjonseksamener (en variant av flervalgsprøver) i medisinstudiet.[v] Dette har vært videreformidlet også til andre fakulteter, og blant annet SV har laget en ordning for innsyn i eksamensoppgaver og -løsninger basert på dette. Dette unntaket gjelder imidlertid bare for flervalgsprøver og har begrenset overføringsverdi til andre eksamensformer.

Begrunnelser
Noen få fagmiljøer har testet ulike ordninger for automatisk begrunnelse, både i betydningen av at studenter får begrunnelse uten å måtte søke først og i betydningen av mer maskinelle måter å produsere besvarelsene på. Studentparlamentet har hatt dette som en prioritert sak i lang tid, og det var mye diskutert i den forrige rektorvalgkampen.

Arbeidsgruppen vil se nærmere på begrunnelser og tilbakemeldinger i neste fase, jf. drøftingen av mandatet ovenfor. Her nøyer gruppen seg med å konstatere at også sensorveiledninger vil være et godt steg videre mot bedre tilbakemeldinger til studentene om eksamensprestasjonene deres. Alle kandidatene har rett til å gjøre seg kjent med sensorveiledningen i etterkant av eksamen, men fagmiljøene bør vurdere hvordan arbeidet med sensorveiledninger bør innrettes slik at det også får en pedagogisk merverdi.

Økonomiske konsekvenser
Arbeidsgruppen er spurt om å bidra til en kostnadsvurdering av de ordningene som foreslås i samarbeid med Enhet for lederstøtte. Dette er imidlertid spørsmål fakultetene selv må vurdere og som en sentral arbeidsgruppe ikke kan ta stilling til med de rammene som er gitt.

Ressursspørsmålet vil i stor grad henge sammen med hvorvidt sensorveiledninger innføres eller om de allerede finnes i fagmiljøet. Fakultetene har ulike måter å gi uttelling for løpende eksamens- og sensurarbeid i timeregnskap og tilsvarende, og arbeidet med sensorveiledninger må finne sin plass i denne typen beregningsmåter/timeregnskap. Det er også en relevant problemstilling hvorvidt arbeidet med sensorveiledninger krever noe større innsats i starten, jf. innføringen av Canvas i 2018, og dermed bør gi særskilt uttelling i en overgangsfase.

Oppsummering/anbefalinger

1. Kravet om sensorveiledninger gjelder for alle eksamener, både skriftlige, muntlige, praktiske og kliniske.
2. Sensorveiledninger utarbeides i tråd med fagenes egenart.
3. Fakultetene bør beskrive sensuropplegget sitt, slik at dette framstår klart og transparent også for studentene og sikrer samsvar mellom læringsutbytte, oppgaver og karakteren som gis.
4. Som hovedregel bør sensorveiledninger foreligge før eller samtidig med eksamensoppgavene. Tidspunkt for offentliggjøring avgjøres på fakultetsnivå.

UTKAST

[i] Meld. St. 16 (2016-2017) Kultur for kvalitet i høyere utdanning (Kvalitetsmeldingen).
[ii] Jf. brev til institusjonene 26. september 2017 om forslag til endringer i universitets- og høyskoleloven.
[iii] Veiledning for UiOs bruk av nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk ble utarbeidet av Gunnar Handal og Arne Skodvin ved Institutt for pedagogikk. Arbeidet skjedde i en arbeidsgruppe nedsatt av studiekomiteen (nå utdanningskomiteen) og ledet av daværende prorektor Inga Bostad.
[iv] Jf. veiledningen for UiOs bruk av nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk.
[v] Jf. departementets brev 28. mars 2014 til Universitetet i Bergen om innsyn i eksamensoppgaver.